

Dr. Hautzinger Gyula nyá. ezds.

GONDOLATOK EGY AMERIKAI BESTSELLER KAPCSÁN

BREMER, PAUL. L.: Az én iraki esztendőm. Küzdelem a jobb jövőért című könyvének ismertetése egy olyan olvasó véleményével, aki a leírt események időszakában Irakban szolgált.

BREMER, PAUL.L.: My Year in Iraq. The Struggle to Build a Future of Hope; New York, 2006. Simon & Schuster, 432 p. ISBN 0743273893. The book is introduced with comments of personal opinion by a soldier served in Iraq in same eritical time.

Úgy tűnik Amerika időnként még mindig túlságosan messze van. Legalábbis akkor, ha a Paul Bremer nagykövet – G. W. Bush elnök teljhatalmú iraki megbízottja – által írt visszaemlékezés magyarországi megjelenésének időpontját egybevetjük a könyv amerikai közreadásának időpontjával. Érdemes volt elolvasni ezt a jó stílusban megírt, jól szerkesztett, a *US Today* által a 2006-os év egyik sikerkönyvének kikiáltott könyvet. Valóban olvasmányos mű, ahogy mondani szokták: „nem lehet letenni”. A könyv nagyon is amerikai nézőpontból íródott, és igencsak izgalmas esztendőt mutat be, a 2003. májusa és 2004 június vége közöttit, amely idő alatt a szerzőhöz hasonlóan magam is Irakban szolgáltam.

Csak azért, hogy azóta eltelt közel félévtized távlatából ne feledjük az eseményeket és a szereplőket: Paul Bremer nagykövet pár nappal azután vette át felelősségteljes beosztását, hogy Bush elnök 2003. május elsején teátrális körülmények között, a nyílt vizeken manőverező USS Abraham Lincoln repülőgép-anyahajón bejelentette: *“Irakban befejeződtek a főbb harci cselekményekkel járó hadműveletek”*. Magyarán, véget ért a háború, kezdődhet a konszolidáció. Ma már tudjuk, egy lélegzetvételnyi szünet után nem befejeződött, hanem újrakezdődött a háború Irakban. Egy új típusú háború, amely igazán még ma sem ért véget, és kérdés egyáltalán a pozitív jóslatok ellenére véget ér-e belátható időn belül, sőt azóta kérdésessé vált, hogy véget ér-e immár Afganisztánban is, és a jó ég tudja még hol, ha nem vigyázunk a jövőben!

A szervezet, amelyet Bremer több mint egy éven keresztül vezetett, a CPA (magyarul a Szövetséges Ideiglenes Hatóság) „civil” szervezatként lett hivatott a Szaddam-rezsim ideje alatt a totálisan leromlott ország, és a pár hetes, különben nem túl nagy károkat okozó amerikai–brit invázió utáni újjáépítés megszervezésére, és az ország irányítására, az irakiak részére történő 2004 június végi formális átadásig. Bremer személyében Bush és munkatársai a félig-meddig az állami ügyektől már visszavonult, de nagy tapasztalatokkal rendelkező diplomatát találtak meg, aki óriási lelkesedéssel vágott bele a munkába.

A könyv szerzője írásában többször von párhuzamot a második világháború során legyőzött Németország és Japán megszállása, valamint Irak között. Ez a párhuzam eleve több gondolatot is felvet a történelmet és az Irakban történeteket valamennyire ismerő olvasóban. Először is, a hitleri Németország és a császári Japán hosszú éveken át totális háborút folytatott az Egyesült Államokkal szemben, míg ez Irak esetében vajmi kevéssé igaz. Ha voltak is harci cselekmények, azok csak korlátozottak voltak, igen rövid ideig tartottak, és a polgári lakosságot messze nem érintették annyira, mint a második világháború során. Másodszor, más kultúrákban történt mindez. Németország és Japán, igaz, egymástól eltérő, de évezredes kultúrával rendelkezett, a két ország lakossága magas fokon szervezett államokban élt, ellentétben Irakkal, ahol az irakiak néhány évtizeddel korábban még törzsi keretek között

éltek, és ahol még az államnak a helyét is mesterségesen alakították ki a nagyhatalmak. Ami viszont nagyon is közös: minden esetben tudomásul kell venni, hogy ha egy másik, akármennyire is jól vagy rosszul működő szuverén állam életébe beavatkozás történik, attól kezdve, hogy a régi állam megszűnik a korábbiak szerint működni, a teljes felelősség az új hatalomra, esetünkben az Amerikai Egyesült Államokra hárul. Ez a felelősség nehezedett Paul Bremerre is, Bagdadba történt 2003. május 11-i megérkezésének pillanatától. Talán lehet a jól ismert mondást „sajátosan” alkalmazni: „Jaj, a legyőzőnek!”

Hallatlanul érdekes, ahogy Bremer megismertet bennünket egyrészt az amerikai adminisztráció első számú vezetőivel, másrészt a Szaddam bukása után megindult iraki politikai élet szereplőivel. A nagykövet betekintést nyújt a legbensőségesebb helyszínekre a Fehér Ház ovális irodájába vagy akár az edzőtermébe is. Tanúi lehetünk olyan bizalmas beszélgetéseknek, amelyekről korábban szinte semmit sem mondó sajtóközlemények tudósítottak csak, vagy amelyekről egy villanás erejéig láthattunk valamit a híradókban. Vonatkozik ez az iraki politikai élet szereplőire is. Érdekes annak a több frontos küzdelemnek a hiteles ábrázolása, amelyet Bremer vívott a remélt, gyors konszolidáció érdekében mind saját washingtoni adminisztrációjával, mind az irakiakkal. Különösen érdekes, ahogy a szerző bemutatja az amerikaiak által elismert iraki új politikai elittel (Barzani, Cselebi, Allavi) és az iraki vallási vezetőkkel, különösen a síita közösség első számú vezetőjével Szisztani nagyajattollahal és a 2003. nyara után az egyre jobban megerősödő fiatal radikális síita hitszónokkal, Mukhtada Al Szadrral folytatott „árnyékboksolását”.

A könyvben számomra, katonának mégis a legizgalmasabb részek a katonai vezetőkkel folytatott tárgyalások és a katonai események leírása, valamint az, hogy miként történik mindezeknek a bemutatása az olvasó számára. Franks, Abizaid, Sanchez tábornokok azok a katonai vezetők, akik időről-időre feltűnnek az események kapcsán. A szerző az izgalmas események sorában szól a nemzetközi „lengyel” hadosztályról, amelynek kötelékében a magyar szállítózászlóaljunk is tartozott, a hadszíntérre történt kitérésétől (2003. augusztus vége) 2004 decemberéig, a kivonulásunk időpontjáig. A szerző nyilván elsősorban a britekkel való szövetségre gondol, mert a lengyel hadosztályt idézőjelbe teszi, majd a résztvevő nemzetek felsorolását is igen nagyvonalúan kezeli, amikor az első említés során a lengyeleken kívül csak az ukránokat és a közép-amerikaiakat említi. Elfeledkezve a többi, több mint húsz másik országról (így Magyarországról is), amelyek legjobban felkészült katonáikat küldték a Bremer által csak a „síiták szíve közepének” nevezett terület konszolidálására.

Bremer először kevesebb, mint háromezer katonáról beszél, amely a valóságban még a hiányosan említettek összlétszámát sem fedi. Ténylegesen a hadosztály keretében – a síiták legfontosabb öt tartományát magába foglaló, közel Magyarországnyi területű, ötmillión felüli lakosú körzetben – a végzendő feladatok megoldására mintegy 9000 fős létszám került összevonásra. Jó lehet még ez a létszám sem közelítette meg egy normál US szárazföldi hadosztály létszámát. De nem is ugyanazzal a feladattal állították fel az egységünket, hiszen az ENSZ BT 2003. május 23-án kelt 1483. számú határozata kifejezetten a háborús feladatok után esedékes – ha szabad így fogalmazni – „hagyományos” békefenntartásra ösztönözte a nemzeteket, és nem egy a XXI. évszázadra valószínűsíthetően jellemző új típusú háború folytatására. És itt van Bremer egyik tévedése, amit visszaemlékezése során többször elkövet. Miközben nyilvánvalóan felismeri, hogy a biztonsági helyzet messze nem az, amire Washingtonban számítottak, folyamatosan azt sugallja az olvasónak, hogy a „nemzetközi” erők nem voltak alkalmasak, továbbá nem is akartak az amerikaiak mellett a rendcsinálásban aktívan részt venni. Ez a fajta szemlélet torzítja a különben tisztességesen leírtakat. A mi nemzetközi részvételünk nagyon is amerikai szempontból történő beállításával, sajnos,

Bremer arányt és irányt téveszt. Nagyobb baj, hogy ezzel, évekkkel az események után is azt a véleményt sulykolja az olvasóba, a briteken kívül a többi multinacionális szereplő szinte csak azért volt jelen Irakban, hogy megnehezítse a „koalíciós” erőfeszítéseket.

Nos, a helyzet merőben más! Évekkkel az események után, a tények ismeretében az a véleményem, hogy a babiloni központú nemzetközi hadosztály, elsősorban azért kellett, hogy az amerikai kormányzat a világ előtt bizonyíthassa, milyen széleskörű az a nemzetközi támogatás, amelyet az Egyesült Államok régi és új szövetségesei nyújtanak abban a háborúban, amely a terrorizmus ellen folyik, és amelynek jelszava alatt került sor az iraki beavatkozásra is. Amiről Bremer nem beszél, de a 2003 tavaszán megkezdődött tárgyalásokon válhatott nyilvánvalóvá Washington számára, hogy ha széles nemzetközi részvételre akarnak számítani, akkor az csak az ENSZ BT által május végén szentesítettek alapján, és korlátozott katonai feladat-végrehajtásról szólhat. Ráadásul, miként a későbbiek során bebizonyosodott, a felderítési adatok elemzései is tévesnek bizonyultak, így nem is a legbékésebb körzetet jelölték ki részünkre.

Mi, magyarok többször is említésre kerülünk a könyvben. No, nem az iraki stabilitás érdekében a helyszínen végzett szállítási feladataink végzése kapcsán, hanem egy, a Bremer környezetéből kiindult ötlettel összefüggésben. Ennek, mint annak idején a magyar sajtó is tudósított róla, az volt a lényege, hogy Taszáron, akkor még az amerikai bázison, tömegesen képeztek volna ki iraki rendőröket. A terv (ahogy a memoár sugallja), a magyarok „érdektelensége” folytán meghiúsult. Nyilván, a biztonságunkért felelős vezetők gondosan mérlegelték, milyen kockázattal járhatna, ha az iraki konfliktus megoldását határainkon belülre is kiterjesztenék.

A nemzetközi „lengyel” hadosztály szerepéről, és a kialakult helyzetben cselekvőképtelenségéről Bremer a 2003 októberi események kapcsán ír először. Elmondja, hogy miután a hadosztályunk nem vállalta (nem vállalhatta), a lázongó Kerbelába történő erőszakos behatolást és a rendteremtést, az amerikai csapatok vonultak be oda. Rögtön három katonát veszítettek. Egyikük Orlandó alezredes, a velünk együttműködő MP-zászlóalj parancsnoka volt. Jellemző, ahogy Bremer az esetet leírja. A Sanchez altábornaggyal folytatott beszélgetését idézem: „ – Szükségem van 24 órára, hogy a parancsokat kiadjam a csapataink számára – mondta Rick – még inkább 488 órára! – Miért? – kérdeztem – nincsenek lenn gyors ragálású erőink? Rick megrázta a fejét. Az 1. Tengerészgyalogos Expedíciós Erők hazatértek és a helyükbe külföldi csapatok (megjegyzés: szó sincs koalíciós megnevezésről! H.Gy.) települtek. A parancsnok elutasította az együttműködést. Azt mondja, ilyen feladat végrehajtása (Szadr elfogása) ellentétes az alkalmazási szabályaival.”

Nos, első pillantásra minden korrekt. Azokban az októberi szép őszi napokban a vonatunk teljes gőzzel robogott előre. Nincs a világon egyetlen demokratikus állam törvényhozása sem, amelyik menetközben „átállította” volna a váltókat. Mi, és az egész hadosztály úgy folytatta a tevékenységét, ahogy a politika mesterei megkreáltak bennünket. Az első pillanatoktól kezdve nem volt itt szó erőszakos akciók kezdeményezéséről! A Kerbelába történt elsőre meghiúsult bevonulás előtt valamennyi, a hadosztálynál szolgálatot teljesítő nemzeti rangelsőt összehívta a parancsnok, Tyszkiewicz tábornok. A kérdés egyszerű volt: *melyik nemzet vállalja, hogy erővel bevonul Kerbelába, a siiták szentélyébe és megpróbálja elfogni Szadr-t?* Nem akadt egyetlen vállalkozó nemzet sem a feladat végrehajtására.

Maga az esemény, a támadó művelet elutasításának ténye egyébként szerepel a memoárban, amikor Bremer felidézi a Sanchez altábornaggyal folytatott beszélgetését: „... És aztán ő (Tyszkiewicz vezérőrnagy) írásban megtagadta a parancsomat!” Mint ahogy eleve

nem is tartoztak ilyen operatív feladatok a hadosztály feladatkörébe. Nehézfegyverzet és harci repülők hiányában, a hadosztály eleve alkalmatlan is volt offenzív feladatok végzésére. Ezen túl, a sebtében összeverbuvált magasabbegység felszereltsége is – finoman fogalmazva – kívánnivalókat hagyott maga után. Az mindegy, hogy hogyan, csak jöjjenek, majd a hadművelleti területen felszereljük őket szemléletű amerikai invitálás meg is hozta a maga „problémahalmazát”. Elég itt csak a latin-amerikaiak felszerelésbeli hiányosságaira, vagy a mi, magyar szállító alakulatunknak beígért amerikai szállítóeszközökkel történő biztosítás elégtelenségeire utalnom. Tehát, kedves olvasó, ne tessék azt a fajta impotenciát, amit a *US Today* és *New York Times* kiváló sikerkönyvének írója a bekövetkezett események kapcsán próbál elhárítani, a nemzetközire értelmezni! Úgy gondolom, hogy a bajok okai máshol keresendők. A szerző mentségére szolgáljon, azok talán nem is Bremer nagykövet bagdadi csapatában voltak találhatóak.

Bremer máshol így ír: „...*A város (Kerbela) a lengyel hadosztály alárendeltségébe tartozó bolgár zászlóalj művelési területéhez tartozott. A bagdadi hadművelési központ olyan jelentéseket kapott tőlük, hogy nem történt semmi olyan, ami miatt be kellene vonulni a városba.*” A szerző eközben elfelejt olyan tragikus eseményeket megemlíteni, amelyek velünk, a szövetségesekkel történtek. Mint történetesen a kerbelai bolgár tábor elleni, december 27-i, tartálygépkocsival végrehajtott öngyilkos merénylet, amikor bolgár bajtársaink már messziről azonosították a szándékot és kézfegyvereikkel bátran felvették a harcot. Ismétlem, kézfegyverekkel, mivel más eszközeik nem voltak. Elvégre, békefenntartóknak jöttek! Megakadályozva a még nagyobb tragédiát, öt kitűnő, bátor bajtársunk esett el a küzdelemben. Szomorú és egyben magasztos példája volt annak, hogy miként viselkedett fegyvertársaink felső állami vezetése: szinte rögtön a történések után személyesen a bolgár védelmi miniszter jött el hozzánk, és vitte magával haza a hős halottakat, egy perccel sem hagyva tovább őket azon a földön, ahová ők is, mint mi megannyian, békét kívántunk hozni. Úgy gondolom, hogy ez is a memoár által ki nem mondott igazságokhoz tartozik.

A visszaemlékezés lapjairól az idő múlásával az egyre súlyosbodó helyzet tárul elénk. 2004 tavaszára Irakban a helyzet még tragikusabbá vált. Március 2-án a síiták nagy ünnepének, az Asurának az első napján Kerbelában 112 zarándokot öltek meg, és százakat sebesítettek meg a terroristák bombái. Miközben, Bremer a nagypolitika összes eszközével az ország egyre nehezebbé váló irányításának az irakiak számára való részbeni átadását igyekezett előkészíteni, a biztonsági helyzet tovább romlott. A szerző itt újból a koalíciós erőket hibáztatja: „*Nedzsef, Kufa és környéke a lengyel parancsnokság alá tartozó spanyol, bolgár, ukrán (?) és közép-amerikai egységek művelési területe... Mindegyik a saját harcbalépési szabályai szerint működik, és mindegyik hazafelé, a saját „ideges” fővárosa felé jelent.*” Nos, Bremer itt közvetve kimondja az igazságot az eredeti küldetésének egyre nyilvánvalóbbá válóan megfelelni nem képes „lengyel” hadosztály helyzetéről, és mintha erről a küldő, és 2004 tavaszára már bizony egyre „idegesebbé” váló fővárosok tehetnének.

A könyvet olvasva elérkezünk 2004. április 4-éhez, ami totális fordulatot hozott nemcsak az iraki biztonság további alakulása, de az egész nemzetközi békefenntartás korábban megálmódott sorsát illetően is. Ez az a pillanat, amikor az addig békésnek tartott síita közösség militáns része ellenünk fordult, nehéz helyzetbe hozva Bremert és valamennyiünket, akkor és ott Irak középső, korábban a legbiztonságosabbnak kikiáltott részén. Bremer nagykövetnek még ekkor is volt egy elkeseredett kísérlete, amikor arra akarja rávenni Washingtonot, hogy a „*külgügy utasítsa a koalíciós partnerek országában lévő nagykövetségeit, hogy a legkorábbi, reggeli időpontban tájékoztassák partnereiket, hogy ami*

folyik, az masszív és közvetlen kihívás a koalíció ellen. Mi erővel kell, hogy válaszoljunk Mukhtadának!”

Szegény Bremer! Nem tudja, nem akarja megérteni, hogy a robogó gyorsvonal váltóját képtelenség menetközben átállítani. Különösen nem az amerikaiak által idealizált, többpárti alapon működő parlamentáris demokráciákban. Jellemző a különben óráról-óra hitelesen közvetített tudósításra, ahogy a folyamatban lévő nedzsefi eseményekről tájékoztat: „*A spanyolok ülnek a fenekükön. Tartják a pozícióikat, ahelyett, hogy maguktól tüzelnének. Nem avatkoznak a harci eseményekbe, annak ellenére, hogy amerikaiak és irakiak hullnak a szemük előtt. Ülnek a tankjaikban a körletük körül és semmit sem tesznek. Ez felháborító dolog. Ez a nem egészen akarom koalíciója!*” Ezek súlyos és természetesen igaztalan vádak. Bremer elfelejti megemlíteni, hogy ekkor már túl vagyunk a március 11-i borzalmas madridi bombamerényleteken, és az új vezetés már meghozta a döntését a spanyol dandár műveleti területről történő kivonásáról. De ha nem is a kivonulásra való felkészülés közepén ütöttek volna be a sajnálatos események, a spanyoloknak akkor sem lett volna felhatalmazásuk offenzív feladatok végrehajtására.

Egyébként hiába igyekszem megerőltetni a memóriámat, nem emlékezem egyetlen esetre, sem, amikor Bremer meglátogatta volna hadosztályunkat. A legmagasabb CPA-képviselő, akivel találkozhattunk, a könyvben egyébként többször is emlegetett, a hadosztályunkkal megközelítően azonos területre kiterjedő hatáskörrel rendelkező, Al Hillah-i székhelyű Mike Gfoeller volt.

A nagykövet iraki tevékenységének utolsó hetei-hónapjai a korlátozott függetlenség átadásának erőltetésével teltek. Ebben is, mint szinte mindenben, időről-időre szembe került hol a saját washingtoni vezetésével, de leginkább a helyi, iraki vezetőkkel. Végül, mint a mesében, sikerült az általa elképzelt döntést kivitelezni, és a biztonsági helyzetre hivatkozva a tervezett időpont előtt, 2004. június 28-án megtörtént a „nagy esemény”, az iraki függetlenség korlátozott átadása. A nagykövet rögtön az ünnepség után elhagyta Irakot. A média fokozott érdeklődésétől kísért nyilvános távozás a repülőtéren fejeződött be, ahol az új kormány miniszterelnök-helyettese búcsúztatta az Air-Force szállítógépébe mosolyogva, integetve beszálló Bremert. Majd miután a sajtó és a hivatalos búcsúztatók eltávoztak (és ez nagyon jellemző az egész helyzetre) a néhány órával korábban még teljhatalmú nagykövet és szűk kísérete a repülőtér egy másik sarkában, tartva a repülőgépe elleni esetleges rakétatámadástól, átszállt egy kis sugárhajtású gépbe, és azzal hagyta maga mögött Bagdadot.

A végső nagy igazságok megfogalmazásának kísérletéről lemondva, de a Bremer által Irakban töltött év főbb történéseit, eseményeit összegezve megállapítható, hogy az egész mű a küldetés fontosságát és annak eredményességét sugallja. Erről igazán majd a történelem mond ítéletet. Bremer még az utolsó pillanatokban is fontos, nélkülözhetetlen döntésének tartja azt az első intézkedését, amellyel feloszlatta az iraki hadsereget és határőrséget. Visszaemlékezem, milyen nehézségeket jelentett számunkra az új biztonsági erők létrehozása és különösen a határőrizet (amelyet Bremer egy szóval, egyszerűen korruptnak nevez! H.Gy.) újraszervezése. Bremer rólunk, a nemzetközi erőkről nem ritkán, az okok megjelölése nélkül negatívan nyilatkozik. Számunkra és az egész iraki műveletben résztvevők számára fontos tanulság, hogy legközelebb, ha hasonló helyzetre sor kerül, csak jól körülírt, kellően artikulált vállalkozásba kezdjünk. Elkerülendő – mint erre a memoár igen negatív példa – a megalapozatlan, félrevezető vádaskodásokat. Mindezek ellenére, teljes szívből ajánlom a könyvet mindenkinek, aki megteheti, hogy elolvassa ezt a végig érdekfeszítő olvasmányt, amelynek tapasztalatai reméljük, nem lesznek általánosok a XXI. században.

Végezetül, a sokat emlegetett lengyel hadosztályról! Pár hónapja, 2008. október 1-jével, öt évvel megalakulása után befejezte a küldetését. Messze nem azzal a feladattal, amellyel korábban létrehozásra került. Hol van már a húsznál több nemzet és a kilencezer katona? Hol az öt tartományra kiterjedő hatáskör? Mindezek mellett az elért eredményeket egy pozitív, az elmúlt évek evolúciós eredményének aposztrofálják a hivatalos szervek. Nos, ezt is majd a történelem dönti el. Mint ahogy azt is, hogy nem volt-e hiábavaló a mára sok ezer Irakban elesett katonának a pusztulása, közöttük a lengyel hadosztály több katonájának (közöttük a mi elesett hősünk) halála. Egyelőre, a folyamatosan közölt hivatalos egyre bizakodó vélemények ellenére, távol az a pillanat, amikor ezt objektíven el lehetne dönteni.